

stiske samfund og officiel lærdom til op i 70'erne og 80'erne. Det generelle synspunkt var, at kapitalistisk økonomisk monopolmagt og statsmagt ville vokse sammen og udslette de demokratiske elementer fra den politiske overbygning.

I det følgende gennemgås nogle økonomiske analysebidrag, som indeholder magtrelevante overvejelser om: 1) branchemæssige trust og monopoldannelser, 2) virksomhedsejerskab og koncerntrol og 3) organisationernes magt og statens rolle for den nationale økonomi, for bl.a. løndannelse og social forsorg/overførselsindkomster jf. begrebet »forhandlingsøkonomi«. Mellem kategori 1) og 2) er der en glidende overgang. Alle 3 former for økonomiske magtanalyser er repræsenteret i dansk forskning og undersøgelsesarbejde, om end ingen har haft nogen særlig fremtrædende plads i den samfundsøkonomiske diskussion. Som et fjerde område vil der blive peget på økonomisk magt og illegal økonomi, herunder specielt organiseret økonomisk kriminalitet og økonomisk korruption. Endvidere bør også nævnes en meget stor kategori af litteratur, som nærmest falder i kategori 2 om virksomhedsejerskab og økonomisk magt. Der tænkes i den forbindelse på beskrivelser af enkeltvirksomheder og koncerner samt biografier af fremtrædende danske erhvervsfolk. Selv om disse analyser undertiden kan opfattes som eksemplarske for så vidt angår enkeltkapitalers og personers store indflydelse på virksomheders udvikling og optræden på den politiske arena, overskrider analyserne sjældent deres karakter af »cases« med begrænset generel udsagnskraft for økonomisk magt i Danmark. Disse bidrag er ikke medtaget i oversigten.

Analysen af koncentrationstendenser: kategori 1

Hovedbidraget inden for denne første kategori må indiskutabelt siges at være den kontroversielle og ambitiøse Trustkommissions 7 delbetænkninger (1951-1960) og 1 afsluttende hovedbetænkning: »Konkurrencebegrænsninger i dansk erhvervsliv«. Betænkning nr. 249, 1960, 321 sider. (Flere planlagte delbetænkninger udkom aldrig). Kommissionen var nedsat i henhold til lov nr. 128 af 31. marts 1949 med den opgave a) at undersøge og afgive betænkning om, i hvilken udstrækning de forskellige grene af dansk erhvervsliv er præget af konkurrencebegrænsninger og b) at tage stilling

til, hvorvidt den bestående lovgivning kunne anses for tilstrækkelig til på betryggende måde at værne mod urimelige eller skadelige virkninger af de forskellige former for konkurrencebegrænsning. Som det antydes i kommissoriets, var det virksomhedernes grad af markedsdominans (kartel-, fusions- og monopolgrad), pris- og kvoteaftaler og i mindre grad ejerfællesskab og ejerforbindelse, der var i fokus. Trustkommissionen omtales her af oversigtsmæssige årsager; dens resultater og dens efterfølgende debat vil ikke yderligere blive gennemgået.

Man bør endvidere nævne en ældre undersøgelse af Jens Guldager: »Monopolkapital i Danmark i begyndelsen af 1970'erne«, Politisk Revy, 1978, 188 sider. Hovedresultatet er, at den danske industrikapital er betydelig koncentreret: »I 1972 repræsenterede således 212 firmaer og 63 koncerner omkring 65% af den samlede industriomsætning« (side 25). Bogen indeholder endvidere en kommenteret gennemgang af tidligere danske undersøgelser (side 185-188).

Litteraturen om koncentrationstendenser, herunder udenlandsk kapitalers virksomhedsopkøb især forstået som virksomhedsfusionering, er omfangsrig, men sædvanligvis styret af en interesse for at belyse driftsøkonomiske rationaler og fokuserer kun sjældent på fænomener af relevans for virksomhedernes magtposition, såsom branchekontrol eller varemarkedsdominans. Man kan dog pege på Konkurrencerådets undersøgelser af: »Fusioner og virksomhedsovertagelser« (diverse årgange, senest 1993, 135 sider – udkommet 1994), hvor der findes et særligt afsnit om udenlandske overtagelser. Det fremgår, at faldet i udenlandske overtagelser efter højdepunktet i 1989 igen fra 1993 er afløst af en relativ kraftig stigning, men hvor det tidligere og op til 1989 var nordiske kapitaler, som tegnede sig for hovedparten af de opkøbte virksomheder, er det nu EU-kapital som suverænt fører an. Man udtrykker bekymring over, »at det jævnlige er danske flagskibe inden for elektronikbranchen, der bliver opkøbt af udlandet« (side 42). Beretningen fra 1993 indeholder desuden et afsnit om fusionskontrol i EU (side 77-83).

Ole Øhlenschläger Madsen: »Virksomhedsovertagelser og fusioner i dansk industri«, Nyt Nordisk Forlag/Arnold Busck, 1983, 291 sider.